

וכבר ידעת מה שאמרו ברביעי מאבות¹ ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחטוב בה וכו'. ושם האריך בפירושה הרמב"ם ז"ל לדבר בענין זה אלא שהפריז על המדה והרחיק הענין יותר מדאי ואסר לת"ח איסור גמור לקבל ממון מהאנשים והפחידו דבריו החכמים האחרונים עד שכתב אחד מהם² בזה הלשון ואעפ"י שנפלו פני ארצה ונאלמתי ממה שכתב הרמב"ם במשנה זו ומי יבא אחרי המלך מודה אני שאין להשיב וכו' עכ"ל. ואני בעניי אינני מודה שאין להשיב אדרבה אומר שהרבה תשובות בדבר ואשיב בקצרה ואומר.

אמר רז"ל והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה שזה מחוייב וראוי שיעזרו החכמים והתלמידים וזה הכל טעות ולא נמצא בתורה ובדברי החכמים דבר שיאמתהו ולא רגלים שישען עליהם כלל כי כשנעיין בדברי רז"ל לא נמצא שהיו מבקשים ממון מבני אדם ולא היו מקבצים ממון לישיבות וכו'.

ואחר בקשת המחילה אומר כי נמצא ונמצא דגרסינן בירושלמי דהוריות פ' ג'³ מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא שעלו לחילת אנטוכיא על עסק מגבת חכמים וכו'. פירוש לקבץ מעות לחלק לחכמים. והמעשה הזה תמצאנו גם ברכות פרשה ראה⁴ ושם כתוב בהדיא רבותינו באו לגבות לעסק מצות עמילי תורה. ובאבות דר' נתן פרק ל"ד אמרו על בני יתרו שהיו מתפרנסים מן הצדקה כשהלכו ללמוד תורה.

ומה שאמר שהוא סכלות גמור וטעות לחשוב שראוי לעזור ללומדים אין הדבר כן דגרסינן בפרק המוכר את הספינה⁵ מי שעניו צרות בת"ח בעולם הזה עניו מתמלאות עשן לעוה"ב. ופירש"י שעניו צרות שלא להנותו מנכסיו. ובפרק חלק דף צ"ב⁶ כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם. הא קמן שראוי להנות ולעזור לת"ח ומי שאינו עושה כן ונשא עונו.

ומה שאמר עוד שלא הותר לת"ח אלא לתת ממונם לאדם לעשות בו סחורה ושיהיו הם ראשונים למכור ולקנות ושיפטרו מהמסים אף אין זאת כדמוכח ממה שכתבתי. ועוד דגרסינן בפרק חלק⁷ כל הנביאים לא נתנבאו אלא לעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו וכו'. הרי שמלבד עשיית סחורה לת"ח עוד ראוי לאדם להנותו מנכסיו. ובסוף מס' ברכות⁸ גרסינן המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו וכו'. וגרסינן בירושלמי דמעשר שני פרק בתרא⁹ רבי יונה יהב מעשרוי לר' אחא לא משום דהוה כהן אלא משום דהוה לעי באורייתא וכו'. ובירושלמי דשקלים סוף פרק ה'¹⁰ ר' חמא בר חנינא ור' הושעיא הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד אמר רבי חמא לרבי הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן מי לא הוה בני אנשא דילעון

¹ מ"ה.

² החסיד יעבץ בפירושו לאבות שם.

³ ה"ד.

⁴ פ"ד.

⁵ ב"ב עה, א.

⁶ סנהדרין צב, א.

⁷ שם צט, א.

⁸ סג, ב.

⁹ ה"ג.

¹⁰ ה"ד.

באוריתא. רבי אבין עבד אילין תרעיא דסדרא רבא אתא ר' מני לגביה א"ל חמי מה עבדית א"ל וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות מי לא הוו אינשי דילעון באוריתא ע"כ. הנך רואה בעיניך שהחכמים האלו גינו לאשר הוציאו ממונם לבנין בית הכנסת עם שהוא מצוה רבה וקראום שוכחי עושיהם על שלא בחרו היותר טוב שהוא לתתו לעוסקים בתורה.

ובירושלמי דפסחים סוף פרק מקום שנהגו¹¹ חד זמן אצרכון רבנן נדבה שלחו לר' עקיבא וחד מן רבנן עמיה וכו' ע"ש. ובפ' כיצד צולין¹² תודוס הוה משלח פרנסתהון דרבנן. ובספר הזהר פרשת ויחי¹³ אמרו זבולון זכה ואקדים בברכאן על דאפיק פיתא מפומיה ויהיב לפומיה דיששכר מהכא אוליפנא מאן דסעיד למריה דאורתא נטיל ברכאן מעילא ותתא ולא עוד אלא דזכי לתרי פתורי מה דלא זכי בר נש אחרא זכי לעותרא דיתברך בהאי עלמא וזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי וכו'. ובויקרא רבה¹⁴ סוף פרשה בהר ר' טרפון יהב לר' עקיבא שית קנטרין כסף א"ל זיל זבון לך חדא אוסיא פירוש שדה דנהוי לעין באוריתא ומתפרנסין מינה נסב יתהון ופליג יתהון לספרייא ולמתנייא ולאילין דלעון באוריתא. לבתר יומין קם עמיה אמר ליה אחמי לי אוסיא דזבנת אחמי ליה ספרייא ומתנייא ואילין דלעאן באוריתא עד כאן.

ובמסכת יומא¹⁵ הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של ת"ח יין. ובמסכת כתובות המביא דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים¹⁶. ויש לי עוד ראייה ממציעא דף פ"ד¹⁷ מהנך ספונאי דעיילו לר' אלעזר שיתין ארנקי וכו'. ועוד ראייה משלהי הזרוע¹⁸ הווא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא וכו'. פרש"י דינרי זהב ששלחו לבני הישיבה. ועתה מצאתי בסוף מאמר חסדי ה'¹⁹ וכ"כ מהרי"ק ביוורה דעה²⁰ סימן רמ"ו שהר"ש בר צמח האריך בתשובה לחלוק על הרמב"ם ולסתור כל דבריו. והנה עתה התשובה היא בידי²¹. גם בעל צדה לדרך כתב בדף ע"ב²² כי הר"ר ישראל ז"ל כתב בפירושו לאבות כנגד דברי הרמב"ם דברים נכונים²³ וגם הוא האריך קצת עיין שם. וידעתי כי מי שיחפש בדברי רז"ל ימצא עוד ראיות על דברי אך במה שכתבנו מהם די.

¹¹ ה"ט.

¹² ה"א. ועיין גם בבבלי שם נג, ב.

¹³ דף רמ"ב ע"א.

¹⁴ פל"ד.

¹⁵ ע"א, א.

¹⁶ דברי רבינו כאן (מד"ה ומה שאמר עד כאן) נעתקו לרוב בלשונם ממש בס' שלה"ק (מסכת שבועות פרק נר מצוה, מהדורת מכון יד רמה עמ' רס"ב).

¹⁷ ע"ב.

¹⁸ חולין קלד, ב.

¹⁹ להחסיד יעב"ץ נדפס בקושטא רצ"א.

²⁰ בבית יוסף.

²¹ והיתה בכ"י גם בידי מהר"ש די אבילה כמבואר בספרו כתר תורה דף לט, א שם הביא תשו' הרשב"ץ (בכתיבת יד ועדין לא נדפס והאלקים אנה לידי הספר הנז' מצאתיו בבית גנזיו של אוצר בלום הרב הכולל כמוהר"ר יעקב נ' צור נר"ו). ושקו"ט טובא בדב"ק. ומיום שנדפסו תשובות הרשב"ץ באמ"ד תצ"ח, זכו כל ישראל לאורן. עיין שם סימן קמ"ב - קמ"ח. ובפרט תשו' קמז שם השיב ע"ד הרמב"ם.

²² דפוס ווארשא תר"מ דף מא, ע"ג.

²³ פירושו של רבי ישראל (תלמידו וחבר בית דינו של רבינו הרא"ש - עיין ישורון י' עמ' ס"ב) לא נדפס עד הנה והוא עדין בכתובים בשפת ערב. חלקים נרחבים מתוכו לרבות הדברים שזכרם רבי מנחם נ' זרח בצידה לדרך שם כנגד דברי הרמב"ם, נזכרו בפירוש רבי יצחק ב"ר שלמה מטולידו עמ"ס אבות ירושלים תשל"ב. וז"ל שם (עמוד קלז): ורמב"ם ז"ל האריך במשנה לבאר כי כל גדולי ישראל וכו' המקבלים תנאי וסיוע וכו', והם נכשלים במכשול זה וכו' וכתב הר"ר ישראל ז"ל על דבריו: ואני בער ולא אדע קטן השועלים תולעת ולא איש, איך אתפוש עליו בזה, אלא שראיתי לכנס לזה כדי ללמד זכות על הראשונים וכו', עי"ש אריכות דבריו.

ועתה יודעי דעת ומביני מדע הביטו וראו מאחר שבאו כל אלו המאמרים להזהיר ולזרז לאנשים שיתנו לחכמים ולהודיעם שזו מצוה גדולה עליהם איך אפשר שיהיה אסור ללומד לקבל היחזקו ב' הפכים.

ומה שהביא הרמב"ם ז"ל ראייה לדבריו ממעשה דיהונתן בן עמרם²⁴ אדרבה משם ראייה על דברי ואני תמיה על הרב אדפריך מיהונתן בן עמרם ליסייעינן מכל שאר החכמים שהיו בזמנו אשר לא יספרו מרוב והתפרנסו מרבי בסבת חכמתם ולא עשו כמעשה יונתן בן עמרם. וחלילה לי להאמין על אלפים ורבבות חכמים כהם שהיו כלם חוטאים ומתירים לעצמם האסור להם.

ועוד אם כן הוא כדברי הרב שאסור ללומד לקבל הנאה מבני אדם נמצא רבי עובר על ולפני עור לא תתן מכשול²⁵ במה שהתנה שלא יבא להתפרנס ממנו אלא מי שהוא בן תורה כי לפי זה התנאי היה צריך כל אחד להודיע חכמתו וידיעתו ולומר בעל מקרא אני בעל משנה אני פרנסני והיכי עביד הכי והא קימא לן²⁶ אין מאכילין לאדם דבר האסור לו. ועוד אם היה חייב כל חכם או לומד לעשות כמעשה יונתן בן עמרם איך לא נפל לב רבי בזה בשעה שהיה מצטער לומר אולי האיש הזה חכם הוא אלא שלא פירש כי כן צוה. ועוד ר"ש בר רבי איך נבא ואמר יונתן בן עמרם הוא אילו היה חובה לכל לעשות כן הי' לו לחשוב שמא אחד מן החכמים הוא. ועוד ראייה גדולה לדברי מה שאמר יונתן הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו ואילו לדברי הרמב"ם לא היה לו לתלות הדבר ברצונו כיון שהוא חייב בו. אלא ודאי נראה שהיה מותר לו ליהנות ולהתפרנס אלא שהוא היה מחמיר על עצמו ולא היה רוצה.

ומה שהביא עוד ראייה מר' טרפון שנצטער על שנשתמש בכתר תורה בפרק קונם יין²⁷ כבר נתבאר שם שמותר היה הדבר והוא מה שהקשו אמאי ציער נפשיה²⁸ כלומר אין כאן איסור כלל ומשני שנצטער לפי שהוא היה עשיר גדול והיה לו לפייסו בדמים.

²⁴ ב"ב ח, א. וז"ל הרמב"ם שם: ופתח רבנו הקדוש עליו השלום, אוצרות חיטה בשנת רעבון, ואמר: כל מי שרוצה לקחת פרנסתו יבוא ויקח פרנסתו, ובתנאי שיהיה תלמיד חכמים. ובא ר' יונתן בן עמרם ועמד לפניו, והוא אינו מכירו, ואמר לו: פרנסני, ואמר לו: באיזו גדר אתה מבחינת הלימוד ואמר לו: פרנסני ככלב וכעורב, רצונו לומר: אפילו אין לי חכמה, וכמו שיפרנס ה' חיה טמאה ועוף טמא פרנסני, שאין עם הארץ פחות מהם. ונתן לו. שוב התחרט אחר כך על שפיתו בדבריו, ואמר: אוי לי שנהנה עם הארץ מנכסי. ואמרו לו אותם אשר הודיעם מה שארע אולי יונתן בן עמרם תלמידך הוא, אשר אינו רוצה להנות בכבוד תורה, כל שאפשר לו זה, ואפילו בתחבולה וחקר ומצא הדבר כן. ושני אלה המעשים ישתיקו כל חולק בזה הענין.

²⁵ וכ"כ מרן בכס"מ שם לדחות דברי הרמב"ם. עיין כיו"ב בשל"ה (הנז"ל הערה): ואילו לא היה הת"ח רשאי לקבל, אם כן היה הנותן עובר על לפני עור לא תתן מכשול, ולמה יחשב להנותן למצוה גדולה, אדרבה יחשב לו לעבירה, אלא כדפרישית.

²⁶ נדרים פא, ב וש"נ.

²⁷ נדרים סב, א וז"ל הרמב"ם שם: ולמה אאריך בזה הענין, אני אזכור המעשה אשר התבאר בתלמוד [נדרים סב, א], והמתעקש יעשה כרצונו. היה איש שהיה לו כרם, והיו באים בו גנבים, וכל אשר היה פוקדו בכל יום, היה מוצא ענבים מתמעטים וחסרים, ולא היה לו ספק שאיש מן הגנבים שמהו מטרה. והיה מצטער מזה תמיד כל ימי הענבים, עד שבצר ממנו מה שבצר, ושטחו עד אשר יבש, ואסף הצמוקים. ומדרך בני אדם, שכאשר יאספו הפירות המיובשים, יפלו גרגרים מן התאנים והצמוקים, ומותר לאוכלם, מפני שהם הפקר, וכבר הניחום בעליהם למיעוטם. ובא ר' טרפון במקרה יום אחד לזה הכרם, וישב, והיה מלקט מן הצמוקים הנופלים ואוכלם. ובא בעל הכרם, וחשב שזה הוא אשר היה גונב ממנו כל השנה, ולא היה מכירו, אבל שמע שמו. ומיהר אליו ותפשו, והתגבר עליו, ושמהו בשק, ורץ עמו על גבו להשליכו בנהר. וכאשר ראה ר' טרפון עצמו אובד, צעק, אוי לו לטרפון שזה הורגו. וכאשר שמע זה בעל הכרם, הניחו וברח, לידעו כי חטא חטא גדול. והיה ר' טרפון בשארית ימיו מאותו היום דואב ומיליל

ואשר אראהו אני היותו האמת בענין זה כך הוא, שאם העוסק בתורה ישאל חלקו בפיו ויאמר לאנשים תנו לי כך וכך כי חכם אני שמרו נפשי כי חסיד אני ויהיה התורה אצלו ככלי להרויח בו כגרון אל החוצב בו זה ודאי אסור ועל זה הזהירו ברביעי מאבות ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה וכו' ובפרק קונם יין²⁹ תניא³⁰ לאהבה את ה' וגו' שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי ושאהיה זקן ויושב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא ר"א בר צדוק אומר עשה דברים לשם פועלם ודבר בהם לשמם אל תעשם עטרה להתגדל ולא קורדום להיות עודר בו וכו'.

פקח עיני שכלך וראה שלא אסרו ללמוד לקבל מבני אדם עושר וכבוד ולא אמרו אל תקבל מבני אדם ממון או כבוד בשביל תורתך ולא הזהירו אלא על כונת לב הלמוד שלא יהיה דעתו וכונתו בלמודו לתכלית השיגו כבוד ועושר ושלא יבקש הוא בעצמו ממון או כבוד מבני אדם אך כשיהיה כל כונתו בלמודו לעשות רצון קונו לא זולת ויראה ראובן העשיר וידבנו לבו לכבדו או ליתן לו מהונו מותר ללמוד ההוא לקבל ממנו ואין כאן השתמש בכתר תורה כי הוא לא נשתמש ולא בקש ולא עלה על לבו.

ולכן היה מצטער ר' טרפון שאילו היה בעל הכרם מכירו והיה מניחו מעצמו לכבוד תורתו לא היה בכך כלום אבל כיון שלא היה מכירו והוא אמר אוי לו לטרפון ואז שמע והניחו הוה ליה כאילו אמר אני הוא החכם רבי טרפון ולכן הניחני ונמצא שנשתמש בכתר תורה כי בפיו בקש ולולי דבריו לא הונח ולא נתכבד³¹. ולפי שהענין הוא כמו שכתבתי ר"ל שלא אסרו לת"ח רק שלא יבקש הוא בעצמו הנאה או כבוד מבני אדם לכן סמכו לו בגמרא³² אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה ושרי ליה למימר שרו לי תגראי ברישא. ושרי ליה למימר לא יהיבנא כרגא. כלומר אעפ"י שאסרנו לת"ח לבקש בעצמו הנאה וכבוד מ"מ אלו הג' ענינים מותר לו לבקשם בפיו ולעשותם בעצמו.

נמצא לפי זה שג' מדות בהולכים לבית המדרש ועוסקים בתורה ב' קצוות ובינוני. הקצה האחד המבקש כבוד וממון מבני אדם ורודף אחר זה והוא עון פלילי ועליו ארז"ל³³ המשתמש בכתר תורה נעקר מן העולם ולכן יקרא רשע אם לא שיעשה זה לשם שמים כגון שהוא רואה בעצמו שאם בא לקבל עליו שלא ליהנות מבני אדם רק מיגיעו לא יוכל לעסוק בתורה ואומר בלבו מוטב שאהנה מבני אדם עם שהוא חטא מה ואהנה בתורה יומם ולילה ממה שאתפרנס מיגיעי ואשכח תורת אלהי³⁴. אי נמי פן יראה בעיניו ולבבו יבין שאם בא

על מה שארע לו, בהצילו נפשו בכבוד התורה, והוא היה בעל ממון, והיה יכול לומר לו, הניחני, ואני אשלם לך כך וכך דינרים, וישלם לו, ולא יודיעהו שהוא טרפון, ויציל נפשו בממונו, לא בתורה. אמרו, כל ימיו שלאותו צדיק היה מצטער על דבר זה, ואומר, אוי לי שנשתמשתי בכתרה שלתורה, שכל המשתמש בכתרה שלתורה נעקר מן העולם. ואמרו בזה: משום דר' טרפון עשיר גדול הוה, והוה ליה לפיוסיה בדמים.

²⁸ לכאורה ק' הגמ' היינו משום דהתם מקום סכנת נפשות היה, ואפ"י תימא אסור, מאו הוי ליה למיעבד. וע"ז קמשני, דמצי לסלוקי בזוזי.

²⁹ נדרים סב, א.

³⁰ ספרי עקב פסקה ה.

³¹ כן ביאר מעשה דר"ט לדחות ראית הרמב"ם מהר"ש די אבילה בכתר תורה דף ל"ח ע"ש שהאריך.

³² נדרים שם.

³³ אבות שם ובפ"א מי"ג: ודאשתמש בתגא חליף. וראה גם מס' כלה פ"א הכ"א: כל המשתמש בכתר תורה אין לו חלק לעוה"ב.

³⁴ בתשו' דבר שמואל (סי' קלח הנזכר לקמן) להחסידי מהר"ש אבובא אחר שהעתיק דברי רבינו אלה כתב: 'וכ"ש בנ"ד שאין בו חטא כלל, אמנם ירבו החטאים אם לא ילמוד וילמד והנפש ההוגה בתורה פעם א' בשבוע נקראת

לבקש לו מלאכה להתפרנס ממנה תהיה חכמתו המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים ותתבזה התורה על ידו והיה לשחוק גם הוא ונמצא ש"ש מתחלל ואומר מוטב שאקבל מן הבריות כדברי הר"י אברבנאל ז"ל³⁵. אלא שדבר זה מסור ללב ועליו נאמר³⁶ ויראת מאלהיך.

הבינוני הוא שאינו מבקש הנאה או כבוד מבני אדם ולא רודף אחר זה אך כשנותנין לו מקבל וזה מותר אלא שאינו מדת חסידות. הקצה השני הוא שאף אם יפצרו בו ליטול לא ישמע ולא יאבה וזה נקרא חסיד ועושה לפנים משורת הדין. ומזה המין היה יונתן בן עמרם שלא היה רוצה ליהנות בכבוד תורה ואמר לרבי פרנסני ככלב וכעורב. ומי יתן כל עם ה' ועדת הלומדים כמוהו ויהיו שמחים בחלקם הקטן ושלא יצטערו ויעבדו את ה' בשמחה ובטוב לבב ברעב ובצמא בערום ובחוסר כל כאילו יש להם רב ולא יחסרו כל טוב. ומזה המין ר' חנינא בן דוסא ור' אלעזר בן פדת בשלישי מתעניות³⁷.

ומזה המין עוד ר' יהודה ור' עקיבא רבו. ואזכור פה מה שאמרו עליהם בששי מנדרים³⁸ אמרו שר' יהודה היה עני מאד וכ"כ היה רגיל בחיי צער עד שפעם אחת הביאו לפני ר"ש ולפניו מין אחד מתאנים שהם קשים להתעכל אר"ש אלו אין יוצאים מבני מעים כל עיקר ולא אבה לאכול ור' יהודה אכל ושמח עליהם שכיון שלא יצאו מבני מעים לא יצטרך לבקש מה יאכל מחר. עוד פעם אחת א"ל ר' טרפון מה זה שפניך צהובין היום א"ל אמש יצאו עבדיך לשדה והביאו לנו תרדין אשילגאס בלעז ואכלנום בלא מלח ואילו אכלנום במלח היו פני צהובין יותר. ראה שהיו בעיניו תרדין בלא מלח כתרנגולת שמינה. – וכשהיה הולך לבית המדרש היה נוטל חבית על כתיפו כדי לישב עליה בבית המדרש והיה אומר גדולה מלאכה שמכבדת בעליה כלומר שלא יצטרך לישב ע"ג קרקע ולא היה לו ולאשתו כסות בקרה יצאה אשתו ואספה צמר ועשתה מלבוש אחד כשהיתה יוצאה לשוק היתה מתכסת בו וכשהיה הוא מתפלל היה מתכסה בו ומברך ברוך שעטני מעיל שהיה חשוב בעיניו כמעיל של משי שלובשים בני מלכים. פעם אחת גזר רשב"ג תענית ולא בא ר' יהודה לפי שלא היה לו כסות שלח לו רשב"ג כסות ולא קבל.

ובפ' ו' דאבות דר' נתן בכל יום היה מביא ר' עקיבא חבילה של קשים. חציה מוכר ומתפרנס חציה מתקשט בה עמדו עליו שכניו אמרו לו עקיבא אבדתנו בעשן מכור אותן לנו וטול שמן בדמיהן ושנה לאור הנר אמר להם הרבה ספוקים אנו מסתפקין בהן אחד שאני שונה בהן ואחד שאני מתחמם כנגדן ואחד שאני יכול לישן³⁹. ור' עקיבא נשא אשה בחורף והיו שוכבים בתבן שלא היו להם כרים וכסתות והיה מלקט התבן שנאחז בשערות אשתו

חבלנית בעצמה, אלא ראוי לה להשתדל בכל כחה לקיים לימוד התורה עם הנאת יגיע כפיה שהוא השלם שבמעלות, ואי לא אסתייעא מילתא תחזיק במעוז התורה ואף תרף כי ממרחק תביא לחמה ומאת ה' תהיה משכורתה שלימה, וכדאי הכונה הרצויה בזה להחשב בעיני בוחן לבות כאלו נגמר המעשה על צד היותר טוב.

³⁵ בפירושו לאבות שם הנקרא נחלת אבות וז"ל שם: הנה אם כן מרביצי התורה הדלים מחוסרי ממון אינו מהגנות שיקחו אבל בשני תנאים, הא' שיקחו ההכרחי ולא עוד כדי שיהיה אליהם לחם לאכול ובגד ללבוש ולא תהיה חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים. כדאמרינן בנזקין בההוא אפטרופא דלבש ומכסי מנכסי יתומי. ואמר רב נחמן כי שפיר עבד כי היכי דלשתמעון מליה וכו'.

³⁶ ויקרא י"ט י"ד ועוד.

³⁷ כה, א.

³⁸ מט, ב.

³⁹ כ"ה בכתה"י, אבל בדפוסים: ואחד שאני יכול לישן. (ועין מש"כ הגחיד"א בחסדי אבות מ"ה ד"ה א"נ אפשר במ"ש).

וכדי לנחמם בא אליהו ז"ל וקרא על הפתח ואמר תנו לי מעט תבן שילדה אשתי ואין לי במה אשכיבנה אמר לה ראי עני ממנו שאפילו תבן אין לו וכו'⁴⁰ ע"כ.

ובסוף סוטה⁴¹ ארז"ל כל העוסק בתורה מתוך דוחק תפלתו נשמעת ואין הפרגוד ננעל לפניו וזוכה ומקבל פני שכינה שנאמר חנון יחנוך לקול זעקך כשמעתו ענך ונתן לכם יי לחם צר וכו' ולא יכנף עוד מורך והיו עיניך רואות את מורך.

סוף דבר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ ומי שיוכל להיות כחסידים האלו אשריו מה טוב חלקו ומה נעים גורלו ומי שלא יוכל וירצה לקבל מבני אדם עצתי ההוגנת לו שיהיה מה שיקבלהו בתורת צדקה ר"ל מצד היותו עני לא מצד היותו חכם ואם יוכל ישתדל להזהר שלא לדרוש ברבים כדי שיתנו לו. לא כאשר ראיתי בנים סכלים שהיו אומרים להם הפרנסים אנו ניתן לך מה שניתן מבלי שתדרוש בקהל והוא היה אומר יותר אני רוצה שתתנו לי מנה ואדרוש ממה שתתנו מאתים ולא אדרוש כי כשאדרוש ותתנו לי זהו כבודי שנותנים לי לפי שאני חכם אך כשלא אדרוש אני מתבזה שנראה שאני שוה לשאר העניים. וכבר הארכנו בזה מה שיש בו די ואלהי ישראל יזכנו להיות מיודעי שמו ולומדי תורתו לשמה⁴².

---

⁴⁰ נדרים נ, א.

⁴¹ מט, א.

⁴² דברי רבינו בהיתר קבלת פרס לתלמידי חכמים נזכרו בשמו בספרים רבים ומהם ע"י החסיד מהר"ש אבוהב בתשובתו הנז"ל, וז"ל: ראש המדברים בכל מקום ברוב ראיותיו להחמיר בנידון זה הוא הרמב"ם ז"ל וכו' והטוענים להקל אחריו כל ישרי לב הרבנים והפוסקים האחרונים להגן ולהליץ בעדם ובעד הרבה מהקדמונים כנר' וכו' ומכולם האריכו למענייתם וכו' והעתיק דבריהם והוסיף נופך משלו בעל ס' שתי ידות בס' דרך חיים דף פ"ו נרמז מה שכתב בארוכה בתשובתו הר"ש ב"ר צמח נגד הרמב"ם ז"ל שלא זכינו לראותה, והחילוקים הג' שעשה הרב הנז' על ענין זה בהלכי לבית המדרש וכו' שא"צ להאריך כאן בדבריהם ולא הניחו לנו מקום לפלפל עליהם וכו'. וראה גם בתשו' חיים ביד (למרח' החבי"ף יור"ד סי' ס"ה): וכמה וכמה מרבני ראשונים ואת אחרונים סתרו דברי הרמב"ם כידוע הלא המה מוהר"ם דילונזאנו בס' דרך חיים וכו' האריך להקשות על הרמב"ם.